

O hodočašćima i čudesnim ozdravljenjima u 17. i 18. stoljeću na temelju analize zapisa iz najstarije matične knjige krštenih župe sv. Vida u Brdovcu

Na temelju vrijednih podataka zabilježenih u najstarijoj matičnoj knjizi krštenih župe sv. Vida u Brdovcu autor razmatra pojedine aspekte fenomena hodočašćenja u regionalnom hodočasničkom središtu u Brdovcu tijekom 17. i 18. stoljeća. Autor razmatra i 60 ozdravljenja zabilježenih u ovoj matrikuli za razdoblje od 1677. do 1779., a ostvarenih najviše po zagovoru sv. Vida i sv. Barbare, te upozorava na vrijednost vrela za povijest medicine. Na kraju rada donosi izvorni starohrvatski prijepis čudesnih ozdravljenja.

Ključne riječi: Brdovec, novi vijek, sv. Vid, sv. Barbara, hodočašća, čudesna ozdravljenja

Uvod

Tijekom 17. i 18. stoljeća crkva sv. Vida u Brdovcu bila je hodočasničko odredište koje su pohodili vjernici sa šireg područja središnje Hrvatske, ali i iz udaljenijih regija – Primorja, današnje Slovenije, Bosne i Hercegovine te Mađarske. O tome zorno svjedoči, za proučavanje pobožnosti, povijesti medicine, svakodnevnog života, toponomastike, jezikoslovlja i drugih aspekata – vrlo vrijedan i dosada nepoznat izvor koji je prvi svećenik, koji je počeo bilježiti hodočašća, čudesa i zavjete, naslovio *Vota iliti oszebvine Bosie milosche w wnogeh nevoliah, naimre pako w szlepote ijezhne boli, po zagovoreh k chirkve ove sz. Vida na Berdovczu, zadobljene, ij ovde nekoije, zmed wnogeh, po zapovedi dvhovneh glavarov, popisane od leta 1677.*¹ Na folijama od 2r do 6r zabilježeno je ukupno 60 slučajeva hodočašćenja, zavjeta i čudesnih

1 Pomalo neobično, zapisi o čudesima sv. Vida i sv. Barbare te o zavjetima zahvalnih vjernika nisu zabilježeni u jedan zasebni sveščić već su upisani na samom početku najstarije matične knjige krštenih župe Brdovec od 1672. do 1722. (dalje: MKKB) koja je dostupna na mikrofilmu u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu (dalje: HDA), rola M-23, I. 34/ 23, fol. 1r - 6r. Popis

ozdravljenja ostvarenih po zagovoru sv. Vida i sv. Barbare, Blažene Djevice Marije i Isusa Krista od 1677. do 1779. godine.

Rad na istraživanju i rekonstrukciji kasnosrednjovjekovne i ranomoderne religijske svakodnevice, a osobito hodočašća, već je duže vrijeme popularna tema među stranim istraživačima (npr. Emmanuel Le Roy Ladurie, Ronald Finucane, Carlo Ginzburg i dr.),² dok se u Hrvatskoj intenzivnije razmatra u posljednjih dvadesetak godina (npr. Stanko Andrić, Marijana Belaj, Zoran Ladić i dr.).³ Ova, još uvijek nedovoljno istražena tema, poglavito za područje sjeverne i središnje Hrvatske, otvara razne mogućnosti za analizu te rasvjetljenje jednog oblika svakodnevice.⁴ Zbog

---

čudesnih ozdravljenja u ovom je radu dostavljen u obliku prijepisa na kraju članka. Gore navedeni naslov upisan je na fol. 1r.

- 2 Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou : Cathars and Catholics in a French village 1294-1324*, Penguin books, London 1978; Esther Cohen, Roads and pilgrimage: A study in economic interaction, *Studi Medievali*, III ser., vol. 21, br. 1, Torino 1980, pp. 321-341; Carlo Ginzburg, *The Night Battles : Witchcraft and Agrarian Cults in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1983; Carlo Ginzburg, *Sir i crvi : kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1989; Ronald C. Finucane, *Miracles and Pilgrims. Popular Beliefs in Medieval England*, St Martin's Press, New York 1995; ‚Wallfahrt und Alltag im Mittelalter und früher Neuzeit“, *Veröffentlichungen des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und frühen Neuzeit*, br. 14, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1992; Victor Turner, Edith L. B. Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture*, Columbia University Press 1995; Ronald C. Finucane, *Miracles and Pilgrims. Popular Beliefs in Medieval England*, St Martin's Press, New York 1995; Emmanuel Le Roy Ladurie, *Ruralna civilizacija, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 29, Zagreb 1996, str. 87-102.
- 3 Za sintetske prikaze o hodočašćima i svetačkim kultovima vezanim uz hodočasnička središta vidi npr.: Zoran Ladić, Oporuke kao izvori za proučavanje nekih oblika srednjovjekovne pobožnosti, *I. kongres hrvatskih povjesničara. Hrvatski nacionalni i državni identitet i kontinuitet*, Zagreb 1999, str. 137-138; Zoran Ladić, Kasnosrednjovjekovne oporuke kao izvor za proučavanje pobožnosti i socijalne strukture u Dalmaciji. Usporedba s urbanim društvima u drugim mediteranskim regijama, *Hrvatska i Europa. Integracije u povijesti. II. kongres hrvatskih povjesničara*, ur. Irena Benyovsky, Neven Budak, Zagreb 2004; Marijana Belaj, *Sveci zaštitnici u hrvatskoj pučkoj pobožnosti*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb 2006; Marijana Belaj, Sveta mjesta, sveto vrijeme, sveti ljudi, *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije*, sv. II, ur. Božo Biškupić, Vesna Kusin, Branka Šulc, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2009, str. 141-147; Marijana Belaj, Sveci zaštitnici u pobožnosti Krivopučana, *Živjeti na Krivom Putu. Etnološka monografija o primorskim Bunjevcima*, sv. II, ur. Milana Černelić, Marijeta Rajković, Tihana Rubić, FF press, Zagreb 2009, str. 221-239; Zoran Ladić, Hodočašće, *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Mataija, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb 2009, str. 309-312.
- 4 O hodočašćima u kasnosrednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Hrvatskoj vidi: Josip Kolanović, Prilog povijesti šibenskih hodočašća u kasnom srednjem vijeku, *Croatica Christiana periodica*, god. 6, br. 9, Zagreb 1982, str. 13-36; Franjo Šanjek, Hodočašća hrvatskih dominikanaca u 15. i 16. stoljeću, *Bogoslouska smotra*, vol. 54, br. 4, Zagreb 1985, str. 599-603; Neven Budak, Hrvatska hodočašća u Aachen, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 24, br. 1, Zagreb 1991, str. 15-21; Zoran Ladić, Prilog proučavanju hodočašćenja iz Zadra u drugoj polovici 14. stoljeća, *Croatica Christiana periodica*, god. 17, br. 32, Zagreb 1993, str. 17-31; Zoran Ladić, Odjek pada tvrđave Accon 1291. u Hrvatskoj. O križarskoj vojni kao vidu hodočašća, *Zbornik Odsjeka za*

činjenice da je upravo za ovu regiju, za razliku od Dalmacije ili Istre, sačuvano malo pisanih i vizualnih izvora koji bi omogućili temeljitu analizu fenomena hodočašćenja, predstavljanje ovdje razmotrenog vrela još je važnije.

Diplomatičke osobine izvora

Upisi 60 čudesnih ozdravljenja ostvarenih najviše po zagovoru sv. Vida i sv. Barbare u brdovečkoj župi rađeni su jednom godišnje i to na blagdan sv. Vida, odnosno 15. lipnja.⁵ Navedena čudesna ozdravljenja upisana su u vremenskom razdoblju od 102 godine, odnosno od 1677. do 1779. godine (vidi Grafikon 1). Podatke o hodočašćima, zavjetima i ozdravljenjima vjernika uredno su zapisivali župnici na službi u župi i crkvi sv. Vida. Tekst je najvećim dijelom pisan na starohrvatskom kajkavskom narječju što ukazuje da su i župnici bile osobe podrijetlom iz sjeverozapadnih dijelova Hrvatske. U tekstu je slabo zastupljen i latinski jezik koji se u prvom redu odražava kratkim upisima pojedinih riječi ili fraza na latinskom jeziku, kao na primjer *miraculum*⁶ ili *anno Domini*.⁷ U rijetkim slučajevima svećenik je zapisao dio ili cijelu rečenicu na latinskom,⁸ a samo jedan upis u cijelosti je zabilježen na latinskom jeziku.⁹ Pismo kojim su pisali župnici je kurzivna, povremeno nečitka, humanistika, karakteristična za razdoblje od početka 16. stoljeća, oslobođena svih ligatura, kratica i suspenzija koje su bile temeljna osobina ranijeg, gotičkog pisma. Čini se da su upise svojom rukom bilježila četvorica svećenika. Upisi se nisu radili svake godine, već periodično. Prvi dio upisa rađen je od 1677. do 1690. dok drugi dio počinje 65 godina kasnije, tj. od 1755. do 1779. godine. Samo u jednom slučaju razbija se ovaj vremenski poredak. Naime, župnik koji je 1757. zapisivao podatke o čudesnim

povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU, br. 16, Zagreb 1998, str. 43-56; Stanko Andrić, *Čudesa svetoga Ivana Kapistrana – povijesna i tekstualna analiza*, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Matica hrvatska Osijek, Slavonski Brod – Osijek 1999; Lovorka Čoralić, Na putu u Svetu zemlju – hodočašća u Jeruzalem (tragom nekoliko oporuka hrvatskih iseljenika u Mlecima, XV. - XVI. st.), *Croatica Christiana Periodica*, god. 33, br. 64, Zagreb 2009, str. 1-7; Lovorka Čoralić, Ad viaggium pro anima mea – hodočašća u Santiago De Compostelu u oporučnim spisima hrvatskih iseljenika u Mlecima (XV. - XVI. stoljeće), *Povijesni prilozi*, vol. 38, br. 38, Zagreb 2010, str. 31-42; Zrinka Novak, Utjecaj kulta Blažene Djevice Marije na neke aspekte pobožnosti na istočnoj jadranskoj obali u razvijenoj i kasnom srednjem vijeku, *Croatica Christiana Periodica*, god. 34, br. 67, Zagreb 2011, str. 1-28.

5 Svi upisi čudesnih ozdravljenja učinjeni su na blagdan župe, osim zadnjeg iz 1779. godine, za koji postoji samo datum 28. ili 29. bez navedenog mjeseca. HDA, MKKB, fol. 6r.

6 Isto, fol. 5r.

7 Isto, fol. 5v.

8 [...] *presente Fabiano Baiszi et Thoma Filipchich ac tota familia eiusdem*. Isto, fol. 5r.

9 *1756° Anna Sallaticki de Bistra 9 annis passa cum dolores oculorum et per unam integram hiemem nihil vidit nec scivit qua se misera vertisset huc ad S. Vittum confugit et ad primum die [...] confessit ad votum fecisset facta [...] quod ad [...] actionem visitavit hanc [...] ecclesiam et [...] hanc misam [...] s. Vittii*. Isto, fol. 5v.

ozdravljenjima i okolnostima u kojima su se ona dogodila, zapisao je i jedan slučaj iz 1697. godine ovim riječima: „Miraculum secundario descriptum in anno 1757 quod contigit Anno Domini 1697 die 27. Januarii pripetilo se je chudo.“¹⁰ Sami listovi naknadno su ubačeni u najstariju matičnu knjigu krštenih župe Brdovec (možda prilikom restauracije knjige). Naime, tih 11 folija nalazi se na samome početku knjige i počinju s navedenom 1677., dok prva godina upisa krštenog djeteta počinje s 1672. godinom. Nije poznato gdje su se folije s upisanim čudesnim ozdravljenjima ranije nalazile niti tko ih je i kada stavio u spomenutu matičnu knjigu, te jesu li to uopće sve folije. Moguće je da nedostaje veći broj folija čime se može objasniti navedeni vremenski razmak od 65 godina. Veličina folija matične knjige, pa tako i onih s čudesnim ozdravljenjima, iznosi 19,5 cm širine i 27,5 cm visine. Na zadnjoj foliji, koja u ovome radu nije obrađena, latinskim jezikom zabilježeni su šturi podaci o župnicima koji su služili u navedenoj župi od 1637. do 1854., a nakon toga slijede upisi krštenika od 1672. godine.

Analiza čudesnih ozdravljenja

Nema sumnje da je župna crkva sv. Vida u Brdovcu, do trenutka kada su župnici 1677. započeli s upisivanjem čudesa, već bila važno lokalno i regionalno hodočasničko središte u koje se rado hodočastilo zbog vjerovanja u posredničke moći (tzv. *intercessio*) sv. Vida i sv. Barbare i u vrijednost njihova zagovora kod Boga, a za spas duše vjernika-hodočasnika. O tome svjedoči i sama odluka da se počinje pisati ovaj maleni *Liber miraculorum*, a on je mogao postati važan tek od trenutka kada se oko crkve sv. Vida već formirala čvrsta praksa hodočašćenja u znak pokore, zavjeta, u potrazi za izlječenjem ili kao čin zavjeta i zahvale. Bilježenje upisa o čudesnim tjelesnim i duševnim ozdravljenjima, i to možda samo onih najznačajnijih i najupečatljivijih, samo je dodatno moglo osnažiti atraktivnost ove crkve i svetišta kao mjesta na kojem je kreativna božja intervencija osobito snažno izražena. Od toga su imali koristi župnici, ali su ekonomski interes ubrzo zasigurno pronašli i stanovnici Brdovca.

No, kako su vjernici iz bližih ili udaljenijih sela, mjesta i krajeva uopće prepoznali sv. Vida i sv. Barbaru kao svece kojima se može obratiti za pomoć u ozdravljenju? Prema primjerima navedenim u ovom izvoru postoje dva osnovna modela. Prvi se naslanja na pobožnu tradiciju što znači da su mnogi vjernici već ranije, kroz propovijedi i priče pojedinaca, vrlo dobro poznavali karakteristične moći sv. Vida i sv. Barbare jer su oba sveca zaštitnici u velikim nevoljama, te su vjerovali kako će obraćanjem baš njima, njihov zagovor biti uslišan. Takvi primjeri čine većinu zabilježenih čudesnih ozdravljenja. U *Liber miraculorum* spominje se više takvih slučajeva: Mara Lovreković iz Stupnika dva tjedna nije ništa vidjela, a kada se zagovorila

10 Isto, fol. 5v.

sv. Vidu ozdravila je,¹¹ a Lovro Frančić iz Jastrebarskog koji tjedan dana nije dobro vidio, zagovorio se sv. Vidu i sv. Barbari te je odmah ozdravio.¹² Drugi model oslanja se na savjetovanje, odnosno upoznavanje bolesne osobe koja nije bila upoznata sa dva spomenuta svetačka lika, od strane članova obitelji, prijatelja, poznanika i drugih, s moćima sv. Vida i sv. Barbare. To se najbolje može pokazati u sljedećem primjeru. Mladiću iz Cezarskoga (Cesargrad kraj Klanjca) pet godina nije bilo pomoći za njegovu sljepoću dok se prema savjetu nije obratio sv. Vidu. Nakon što je poslušao upute svojih bližnjih, ozdravio je.¹³ Gore postavljeno pitanje se može i proširiti: na kojem su mjestu učinjeni zavjeti vjernika-hodočasnika? U većini slučajeva, kako kazuje *Liber miraculorum*, zavjet je učinjen u crkvi sv. Vida u Brdovcu, u obliku hodočasničke molbe, a nakon uspješnog i čudesnog tjelesnog ili duševnog ozdravljenja, i izvršen. Dora Duranić iz Stubice devet godina bila je na obje oči slijepa „(...) zagouor szimo uuchiniusi k Czyrkue sz: Vida M: na Berdouecz, na obedue ochi ozdrauela ie, zagouor obuersila, y dar doneszla,¹⁴ ili primjer Helene Maraković iz Zagreba koja je „(...) na naglom bila na iedno oko uiienie pogubila, szimo sze zagouoriuszi ozdrauela ie y dar doneszla.“¹⁵ Naravno, zanimljiv je spomen „darova“. Iako nema sumnje da većina vjernika, s obzirom na uglavnom skromno društveno podrijetlo, nije darovala crkvi sv. Vida osobito bogate darove, ipak je učestalo darivanje ove crkve znatno ojačalo ekonomsku bazu ne samo crkve i župnika (čime je omogućena financijska potpora za slučaj potrebe obnove crkve, nabavku liturgijskih predmeta, kupnju knjiga i sl.) već i stanovnika cijele župe koji su se zasigurno znali okoristiti dolaskom brojnih hodočasnika, osobito u vrijeme blagdana sv. Vida i sv. Barbare. U svega nekoliko slučajeva nije bilo vremena doći u Brdovec i načiniti molbu. Tako se dječak iz okolice Letovanića utopio te su roditelji, nakon izvlačenja iz vode, zazvali brdovečke svece i dječak je ubrzo oživio.¹⁶ Isti slučaj bio je s dječakom koji se utopio u rijeci kraj Petrinje.¹⁷ Jedan od posebno zanimljivih primjera je onaj kada je žena iz Kranjske, inače pet godina slijepa, htjela postati članom Bratovštine sv. Barbare, krenula je na put i na putu prema Brdovcu progledala.¹⁸

S obzirom na godišnju distribuciju zabilježenih čudesa, najveći broj čudesnih ozdravljenja zapsan je za 1677. i 1685. godinu – 11 slučajeva (vidi Grafikon 1). U preostalim godinama broj zapisanih ozdravljenja varira od tri do osam slučajeva, dok se od 1760. do 1779. bilježi samo jedan slučaj godišnje. Što se tiče varijacija broja

11 Isto, fol. 6r.

12 Isto, fol. 4r.

13 Isto, fol. 3r.

14 “[...] učinivši zagovor ovdje k crkvi sv. Vida Mučenika u Brdovcu, na obje oči je ozdravila, zagovor izvršila i dar donijela”, Isto, fol. 1v.

15 „[...] odjednom na jedno oko vid izgubila, ovdje se zagovorivši, ozdravila je i dar donijela”, Isto, fol. 1v.

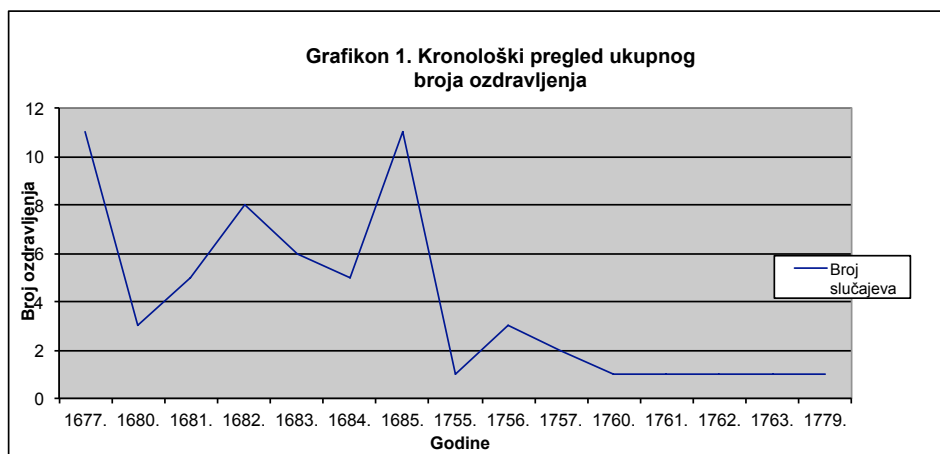
16 Isto, fol. 3v.

17 Isto, fol. 4r.

18 Isto, fol. 3v.

godišnjih upisa, postavlja se pitanje jesu li župnici upisivali sva čudesna ozdravljenja ili samo ona najupečatljivija? Čini se da su ipak zapisivana samo ona čudesa koja su bila posvjedočena i vrlo atraktivna za čitatelja, ali i za još brojnije slušatelje, te su imala određenu promidžbenu svrhu. S druge strane, govori li sve manji broj čudesnih ozdravljenja u drugoj polovici 18. stoljeća o smanjenoj važnosti Brdovca kao hodočasničkog odredišta u odnosu na 17. stoljeće? Upisi u *Liber miraculorum* kazuju da je tako pa se čini da je kult sv. Vida i sv. Barbare, kao i značaj ovog svetišta kao hodočasničkog središta, koncem 18. stoljeća bitno smanjen, možda i zbog porasta značaja nekog drugog hodočasničkog središta. Osim toga, da bi neko regionalno hodočasničko središte trajno opstalo, bilo je nužno imati potporu crkvene hijerarhije, trebalo je imati župnike sposobne održavati i osnaživati važnost i značaj svetačkih kultura, ali je isto tako bila važna i potpora svjetovnih lokalnih velikaša.

No, tko su bili ti župnici koji su upisivali čudesna ozdravljenja? Za prvi dio upisa koji traje od 1677. do 1690. godine, to su mogla učiniti dva brata: Ivan Kobbe (župnik od 1672. do 1682.) i Gjuro Kobbe (župnik od 1682. do 1694.). Za drugi dio upisa koji traje od 1755. do 1779. godine upisivači su mogli biti: Franjo Babnik (župnik od 1729. do 1759.), Baltazar Mulih (župnik od 1759. do 1785.) te Gjuro Vinc. Kobbe (župnik od 1785. do 1803.). Premda se u zapisima najčešće navodi kako su ozdravljene osobe došle *ovdje* ili bile u *brdovečkoj* župi te čak i posvjedočile pred *plebanušem* (župnikom) ili pukom, na svega dva mjesta navodi se ime župnika koji je zabilježio događaj. Tako je upis o ozdravljenju Ane Laurenčić iz Donje Stubice i Mare Lovreković iz Stupnika potvrdio župnik Baltazar Mulih. Ipak, važno je ponoviti kako su upisi bilježeni na dan župe, što znači da su se čudesna ozdravljenja mogla dogoditi ranije ili na sam dan župe, ali su navedenog datuma bila zapisana.

Osobe koje su doživjele čudesna ozdravljenja uglavnom su potjecale iz nižih društvenih slojeva, a u većini slučajeva zabilježena su njihova imena te mjesto porijekla. Često se radilo o seljcima iz bližih ili udaljenijih sela, dok je stanovnicima gradova, prije svega Zagreba čiji su građani rado hodočastili u Brdovec zbog male prostorne distance, pridodana kao staleška odrednica oznaka *purgar*.¹⁹ Osobe iz viših društvenih staleža spominju se tek na dva mjesta. Jedna osoba iz Brdovca opisana je kao „Nekoiemu iz oue fare poglavitomu chloueku“,²⁰ dok je druga iz Samobora opisana kao „Nekoy poglavit chlouek“,²¹ no njihova imena nisu zabilježena.²²

Kako su izgledale prošnje vjernika i jesu li one uopće bile zabilježene? Različiti prošnji je vjerojatno bilo koliko i samih vjernika, ali u svega nekoliko slučajeva zabilježeno je kakve su one u stvari bile. Jure Lecko iz sv. Križa Začretja molio je „(...) milosztivni Bosze y Sz. Vid Muchenik szmilujmisze,“²³ a Petar Braje bojeći se za svoj život: „(...) zazganom ljubavjom y ufanyem tverdnym zazva Jesus, Maria y Szveta Barbara patronuszicza, moja pomocznica.“²⁴

Ako se broj ozdravljenih osoba promatra prema spolu, tada su od ukupnog broja ozdravljenih, njih 38 ili 66% činili muškarci, a 17 ili 29% žene (vidi Grafikon 2). Objašnjenje za veću zastupljenost muškaraca vjerojatno treba tražiti u činjenici da su muškarci bili pokretljiviji dio tadašnjeg društva koji se lakše mogao uputiti na hodočašće, kao što su uostalom muškarci bili pokretljiviji i u svim drugim oblicima svakodnevnog života poput trgovine, vojske ili npr. diplomacije. S druge strane, u pet slučajeva, odnosno u 5%, nije bilo moguće odrediti spol osoba koje su čudesno ozdravljene iz razloga što to upisivači nisu naveli. U svih pet slučajeva ozdravljene osobe zapisane su kao *dete*.²⁵

19 *Andras Koren purgar Zagrebechki*. Isto, fol. 2v.

20 Isto, fol. 3v.

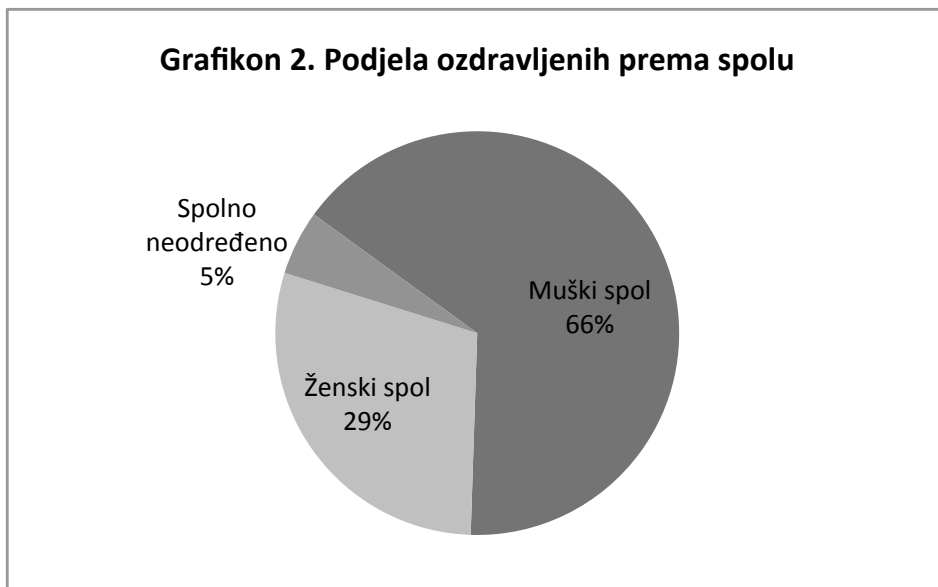
21 Isto, fol. 2r.

22 Pitanje odlaska u crkvu, poštivanja njenih propisa pa i sam čin molitve bio je važan i prema svjetovnim odredbama. U napucima Zagrebačke županije seoskim sucima iz 1764., u vrijeme kada su pisana i brdovečka čudesna ozdravljenja, jasno je naznačeno kako pijanice, lopove, neposlušne i nebogomoljce treba *oštrim jezikom* opomenuti neka se poprave. Po potrebi prijestupnike će i u *klade* (drvene okove) baciti, a onda ih kazniti s 15 do 20 udaraca šibom ili korbačem. One pak najupornije prijestupnike poslat će na sud u Zagreb. Neispunjenje vjerskih odredbi izjednačeno je s lopovlukom i pijančevanjem, a prekršitelji s pripadnicima društvene margine. Na području brdovečke župe primjenjivali su se i drugi svjetovni zakoni kojima su vjerski blagdani određivali početak ili završetak određenih radnji poput Urbara za sela Harmica, Ključ i Šenkovec iz 1778. godine. Stjepan Laljak, *Kajkavski naputak seoskim sucima iz 1764. godine*, str. 235-236.

23 „[...] milostivni Bože i sveti Vide Mučeniče, smiluj mi se”. HDA, MKKB, fol. 4v.

24 „[...] vatrenom ljubavlju i vjerom tvrdom zazva Isuse, Marijo i sv. Barbaro zaštitnico, moja pomoćnice“. Isto, fol. 5r.

25 „Dijete“, Isto, fol. 2v, 3r i 4v.

Grafikon 2. Podjela ozdravljenih prema spolu

Detaljnija analiza podjele ozdravljenih osoba prema spolu i dobi daje sljedeće rezultate: punoljetni muškarci čine 31 ili 52%, a punoljetne žene 14 ili 23% spolno određenih osoba (vidi Grafikon 3). Osim punog imena i prezimena, muškarci su bili zapisani i kao *Chlouek neki*,²⁶ a žene kao *nekoia sena*.²⁷ Mlađe osobe muškog spola opisane su kao *nekoj mladencz*,²⁸ *dechak*²⁹ ili *diak*³⁰ i čine 7 ili 12%, a mlađe osobe ženskog spola kao *divoichicza*³¹ i čine 3 ili 5% spolno određenih osoba.³² Poseban dio ozdravljenih čine skupine osoba za koje nije navedena dob, već spol i to

26 Isto, fol. 3v.

27 Isto, fol. 2v.

28 Isto, fol. 2r.

29 Isto, fol. 4r.

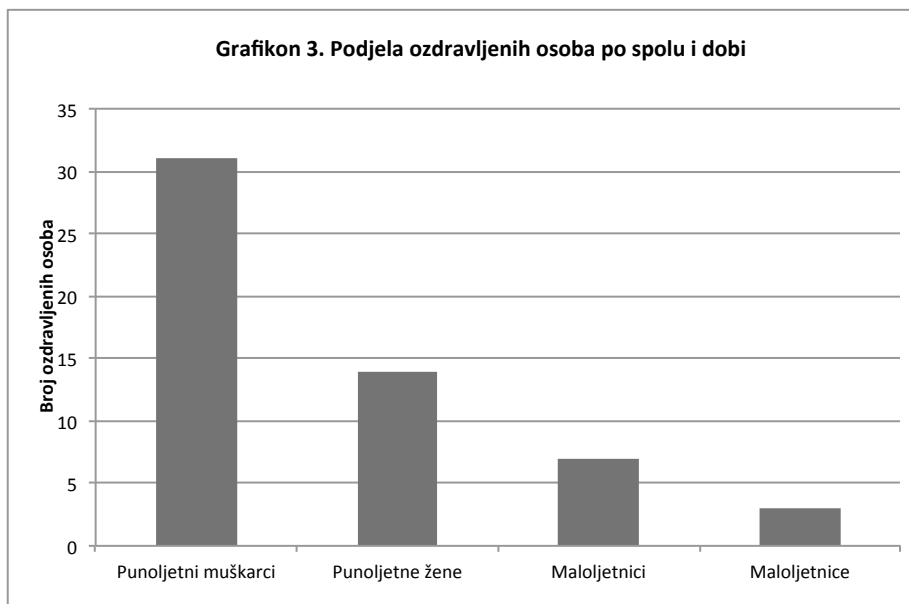
30 Isto, fol. 2v.

31 Isto, fol. 4v.

32 U Belostenčevom *Gazophylaciumu detinsztvo* je do sedme godine i od sedme do četrnaeste godine (posebno ih navodi), *mladoszt* od 14. do 25. godine, *junachtvo* od 25. do 28. godine, *mustvo* od 28. do 40. godine, *sztaroszt* od 40. do 70. godine, a posljednje *presztaroszt* od 70. godine do smrti. „Izpiszanye chlovechanszkeh vekov iliti dob”, *Gazophylacium, seu Latino – Illyricorum onomatium aerarium: selectioribus synonymis, phraseologiis verborum constructionibus, metaphoricis, adagiis, abundantissime locupletatum ...*, pretisak Stari grad, Zagreb 1998, dio II, str. 52. Na temelju pojmova u matrikuli, kojima je određena dob pojedinaca, pri opisu *chlovek* ili *sena* radi se o punoljetnim osobama, dok se kod opisa *dete* radi o maloljetnim, no stvarnu starost tih osoba kao i onih opisanih kao *mladencz* ili *divoika* teško je odrediti. U statutu grada Zagreba iz 1732, Varaždina iz 1750. i Koprivnice iz 1752. nema podataka o godinama starosti kojima pripadaju navedene dobne skupine. U ranonovovjekovnim dalmatinskim komunama, poput Splita, punoljetnost se srjećala s 25 godina starosti. Maloljetnici su se dijelili na: nedorasle maloljetnike do 12. (djevojčice) ili 14. (dječaci) godine starosti, a od 12. ili 14. do 25. godine starosti na dorasle

u dva slučaja ili 3% ukupno. Prvi primjer odnosi se na neke žene iz župe Pušća koje su imale problema u trudnoći. Nakon što su se zavjetovale sv. Barbari porod im je svima sretno završio.³³ Drugi primjer odnosi se na „Nekoliko pestor“ iz Stenjeva koji nisu mogli govoriti, a nakon primanja Svete pričesti progovorili su i kazali kako im sv. Barbara nije dala bez toga umrijeti. Nakon Svete pričesti, *pestori* su „pobosno preminuli“.³⁴

Zapisi o čudesnim ozdravljenjima upućuju na dvije osnovne vrste bolesti – tjelesne i duševne (vidi Grafikon 4). Ozdravljenje od tjelesnih bolesti zabilježeno je u 53 slučaja ili čak 88% – npr. Matija Berković imao je jako bolove u očima i ništa nije vidio,³⁵ Ana Salaticki je bila slijepa³⁶ ili neimenovani mladić koji je bio njem.³⁷ Ozdravljenje od duševnih bolesti zabilježeno je u tri slučaja ili 5%. Ovdje se radi o primjerima opsjednutosti i vraćanja. Jednu djevojku iz Turopolja „(...) trapije Duh nechisti czelo letto“.³⁸ Slučaj s Petrom Braje je nešto složeniji i u knjizi čudesnih ozdravljenja je raskošno opisan. Prema njegovom svjedočenju, vrug mu se cijele godine ukazivao u osobama koje je susretao. O tome nije htio nikome govoriti sve

maloljetnike. *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo*, III. znatno prošireno i temeljito izmijenjeno izdanje, Književni krug, Split 1998, str. 150-151.

33 „Neke žene iz župe Pušća”. Isto, fol. 3r.

34 Isto, fol. 3v. Nije poznato značenje riječi *pestor*.

35 Isto, fol. 2r.

36 Isto, fol. 5v.

37 Isto, fol. 3v.

38 “[...] mučio duh nechisti cijelu godinu”. Isto, fol. 3v.

do dana, navodno 60 godina kasnije, kada je ovo svjedočanstvo zabilježeno među čudesnim ozdravljenjima ostvarenim po zagovoru Isusa, B. D. Marije i sv. Barbare. Braje svjedoči kako mu se vrag pokazao u vlastitoj kući i to pred svjedocima Fabijanu Bajzi i Tomi Filipčiću te njihovim obiteljima. Tada mu je vrag rekao kako je on njegov Bog, neka ide za njim jer će ga učiniti bogatim. Ukućani su P. Braji pomogli u odupiranju, no vrag ga je izbacio iz kuće, sve do obližnjeg potoka ili malog jezercera. Tamo mu se vrag ponovno ukazao kao guska. Braja je zazvao Isusa, B. D. Mariju i sv. Barbaru neka mu pomognu i na to se dogodilo čudo: „Milostivni Gdin Bog po prosznye Sz. Barbare y Maike szvoje ljublyene vuchinil je veliko chudo z nevailnym chlovekom dagaje B. D. Maria y Sz. Barbara vszaka szvoje strani prijemszi, na szto velmi jos korachajev izneszle iz gluboke vode y izpelyale zdravoga, kacaiuchi sze z vragom B. D. Maria, odhajai beschtia, moi je, a i meni szluzzi, Sz. Barbara tulikoie, odhajai, moi je, a i dabi niszter vech dobra vuchinil, dalje chisztoza szercza na moje kapellicze zidane ztertinku slika, y onak na obadve peregovaryanje y zagovor moralje vrag oditti.“³⁹ Nakon toga se Braja spašen vratio u kuću. Ovo je jedini primjer gdje se na ovako slikovit način opisuje čovjek kojeg je, po njegovom svjedočenju, opsjeo vrag, a u pomoć su mu pristigle sv. Barbara i B. D. Marija koje su ga izvukle iz hladne vode i branile pred zlom. Posljednji primjer među duševnim bolestima jest onaj o vraćanju: „Nekoiemu iz oue fare poglavitomu chloueku betegom pohogienomu nesudnoga urachtua kasznila, zuana dahozneh“.⁴⁰ Nije poznato kakva je vradžbina/duševna bolest bila *dahozneh*. Ostala četiri slučaja ili 7% su situacije koje se ne mogu svrstati u jednu od spomenutih dviju kategorija. Radi se ozdravljenju Petra Udoića za kojeg je supruga molila ozdravljenje i „(...) pomoch mu zadobila“;⁴¹ jedan mladić je zahvalio sv. Barbari što ga je spasila od napada drugog mladića,⁴² zatim hodočasnik za Rim koji je od neвременa bio spašen na moru,⁴³ te na kraju slučaj muškarca koji je umro, a za kog je žena molila neka oživi kako bi primio posljednju pričest. Muškarac je oživio, primio posljednju pričest „(...) y zاتم szechno vumerl“.⁴⁴

39 „Milostivni Gospodin Bog po prošnji sv. Barbare i Majke svoje ljubljene učinio je veliko čudo s grešnim čovjekom. Da su ga B. D. Marija i sv. Barbara svaka sa svoje strane primile i na sto koraka zdravog iznijele iz duboke vode. Svađajući se s vragom, B. D. Marija (kaže): ‘Odlazi zvijeri, moj je i meni služi’, a sv. Barbara također: ‘Moj je, a da bi još dobrog učinio čistog srca, u mojoj kapelici oslikat će zid’. I onako s oba dvije pregovarajući, vrug je morao otići.“ Isto, fol. 5r.

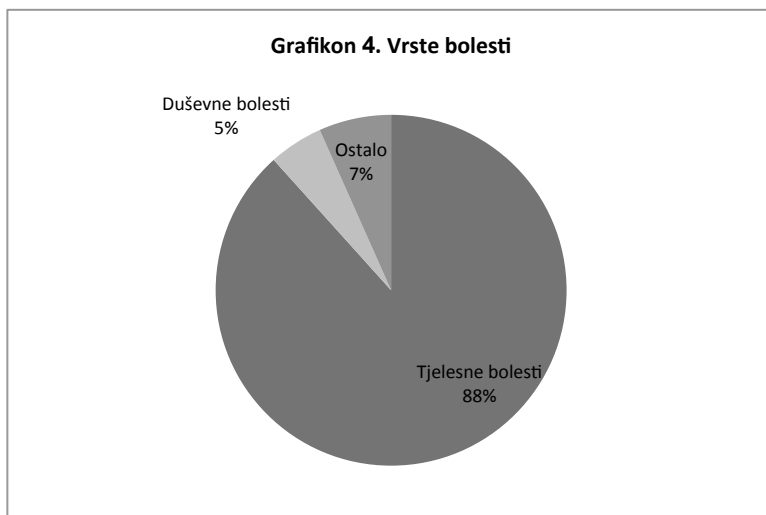
40 „Nekomu iz ove župe plemenitomu čovjeku bolešću pogođenom [...] vradžbina kaznila, zvana *dahozneh*“. Isto, fol. 3v.

41 „[...] pomoć mu ostvarila“. Isto, fol. 1v.

42 Isto, 3r.

43 Isto, 3r.

44 „[...] i zatim sretno umro“. Isto, 6r.

U popisu ozdravljenih osoba možda su najzanimljiviji podaci o bolestima ili gotovo smrtnim slučajevima iz kojih su se pojedinci spasili i kasnije o tome svjedočili pred župnikom i pukom (vidi Grafikon 5). Kako je sv. Vid ujedno i zaštitnik vida, za očekivati je da će se najveći broj zabilježenih ozdravljenja odnositi upravo na te bolesti i tegobe.⁴⁵ U 37 slučajeva ili čak 63% od ukupnog broja čudesnih izlječenja, bolesti

⁴⁵ Najčešće spominjani svetac zaštitnik u brdovečkom popisu čudesnih ozdravljenja je sv. Vid koji spada u skupinu 14 svetaca zaštitnika u velikoj nevolji. Prema kršćanskoj legendi, sv. Vid rođen je u današnjem mjestu Mazzara del Valla na Siciliji krajem 3. stoljeća. Iako je ozdravio bolesnog sina cara Dioklecijana, 304. ili 305. stavljen je na muke kuhanjem u kotlu. Iz te pogibelji spasio ga je anđeo i otpratio u pokrajinu Lukaniju gdje je kasnije umro. Kult sv. Vida počeo se širiti početkom 7. stoljeća kada je o njegovom životu i mučeništvu sastavljena prva legenda i izgrađena crkva u Rimu. Relikvije sveca prenesene su krajem 8. stoljeća u St. Denis, kraj Pariza, a u prvoj polovici 9. stoljeća u samostan Corvey, danas Höxter na rijeci Weser. S vremenom će taj samostan postati i središtem šovanja kulta sv. Vida. Sv. Vid je najčešće prikazivan kao mladić s granom palme u ruci koji je bačen u kotao, a katkada ga se prikazuje i s likom gavrana ili lava. Sv. Vida u pomoć zazivaju padavičari, histerici, opsjednuti te je pomoćnik u borbi protiv *vidova plesa* tj. pojave grčenja i trzanja mišića. Njegova se zaštita moli za vrijeme grmljavine, požara, neplodnosti, a posebno ga slave apotekari, pivari, gostioničari, podrumari, vinogradari i glumci. S obzirom na analogiju u slavenskim jezicima, sv. Vida se smatra zaštitnikom vida te ga se poziva u pomoć za ozdravljenje od sljepoće što će posebno biti izraženo u zabilježenim brdovečkim čudesnim ozdravljenjima. Više o sv. Vidu u: Amato Pietro Futaz, Vito, Modesto e Gresgenza, *Enciclopedia Cattolica*, XII, Tes-Zy, Citta del Vaticano 1954, str. 1538; Vitus (Veit, Gui), *Lexikon der Christlichen ikonographie*, Achter band Ikonographie der Heiligen meletius bis zweiundvierzig Martyrer register mit 310 abbildungen, Herder 1976, Roma-Freiburg-Basel-Wien, str. 579-583; Vid, *Lexikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb 1979, str. 583; Vitus, *Lexicon des Mittelalters*, VIII, Stadt (Byzantinisches Reich) bis Werl, Lexma Verlag, München 1997, str. 1782; Josip Antolović, *Duhovni velikani – sveci Katoličke crkve, I. dio, siječanj-lipanj*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Velika biblioteka Obnovljenog života, knjiga 5, Zagreb 1998,

vezane uz oči su najzastupljenije. Ostale bolesti koje se javljaju u više od jednog slučaja su nijemost (tri puta), opsjednutost i vraćanje (tri puta), utapanje (dva puta), mrtvorodena djeca (dva puta) i sušica (dva puta). Ovdje valja naglasiti kako se u dva slučaja molilo za sretno ozdravljenje i posljednju pomast (bolesničko pomazanje), odnosno da umirući prije smrti primi potrebne sakramente. Ovdje još treba spomenuti i tzv. jednokratne primjere, odnosno one vrste čudesnih ozdravljenja koje su se dogodile samo jednom. Tako su se jednoj ženi iz Gubaševa (kraj Velikog Trgovišća) okrenule usnice te je tako živjela gotovo godinu dana sve dok se nije zavjetovala sv. Barbari.⁴⁶ Jedan đak je dvije godine bolovao od tresuće zimice, a od bolesti su ga molitvama spasili, premda nisu navedena imena, članovi Bratovštine sv. Barbare u koju se učlanio.⁴⁷ Iz mjesta Rude, kraj Samobora, jednom gluhom muškarcu od mladosti, vraćen je sluh. Isti se zauzvrat obvezao svake godine na blagdan sv. Barbare pohoditi Brdovec kako bi ispunio zavjete i izrazio svoju zahvalnost.⁴⁸ Neke su se pak žene iz župe Pušća, imajući problema u trudnoći, zagovorile sv. Barbari te su na kraju imale miran i sretan porod.⁴⁹ Jedan hodočasnik iz Ugarske, na putu prema Rimu, bojao se plovidbe morem, a nakon što je preživio nevjeme, na povratku je svratio u Brdovec i zahvalio sv. Barbari na pomoći.⁵⁰ Neimenovani muškarac iz Oborova (kraj Zagreba) dugo vremena imao je skvrčenu desnu ruku i obje noge. Zagovorom sv. Barbare je ozdravio.⁵¹ Jednog bogatog čovjeka iz brdovečke župe vračara je kaznila vradžbinom zvanom *dahozneh*.⁵² Tek uz pomoć zagovora Gospodinu Bogu i sv. Barbari muškarac je ozdravio. Ivan Benković iz Desinića bio je toliko bolestan da njegovi ukućani tri dana i noći nisu znali je li živ ili mrtav. Ozdravljenje mu je stiglo nakon zagovora sv. Barbare.⁵³

Od ukupnog broja zapisa, u svega pet slučajeva zabilježeno je kako su osobe javno posvjedočile svoje ozdravljenje i to u crkvi sv. Vida pred okupljenim svjedocima. Dora Horsička ili Mihael Bartolić samo su neki od njih. Dora Horsička je za vrijeme sijanja na polju oslijepila na oba oka, k crkvi sv. Vida u Brdovcu učinila je zagovor i odmah je progledala „(...) kak ie to szama oude polek dusze szuoie uoluuala.“⁵⁴ Mihael Bartolić nakon što je progledao na obje oči „(...) pred Plebanuszem oudesniem ualual y z uelikom zahualom szuoioim dar szimo doneszal.“⁵⁵

str. 566-568; Vid, *Opći religijski leksikon A-Ž*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb 2002, str. 1007; Erhard Gorys, *Leksikon svetaca*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2003, str. 377-378.

46 HDA, MKKB, fol. 3r.

47 Isto, fol. 3r.

48 Isto, fol. 3r.

49 Isto, fol. 3r.

50 Isto, fol. 3r.

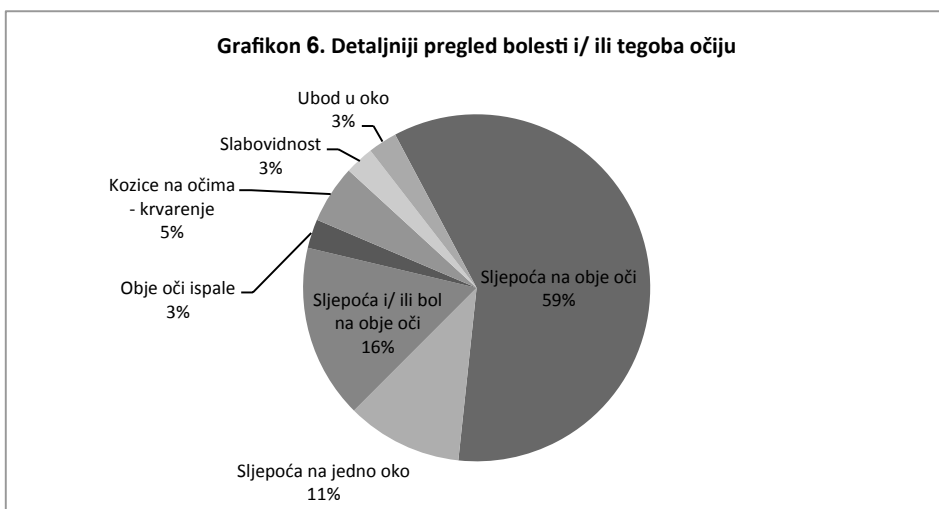
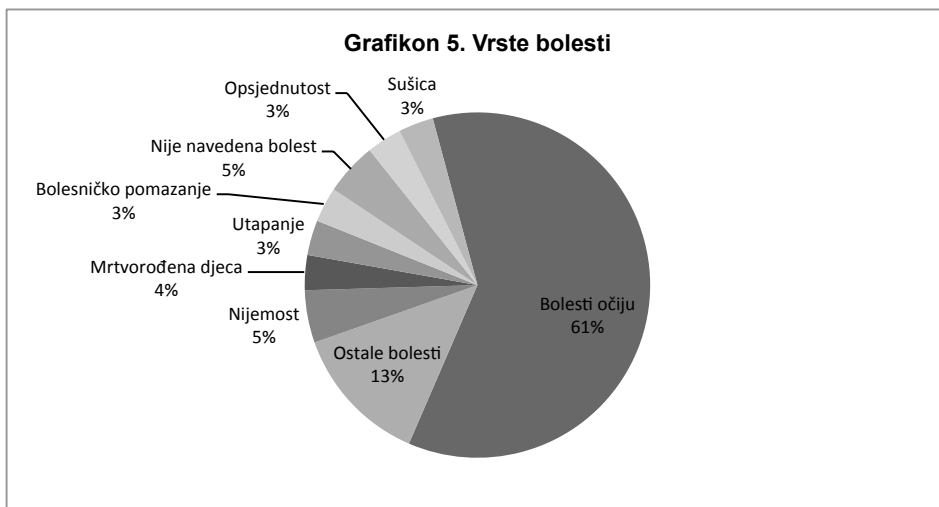
51 Isto, fol. 3v.

52 Isto, fol. 3v.

53 Isto, fol. 3v.

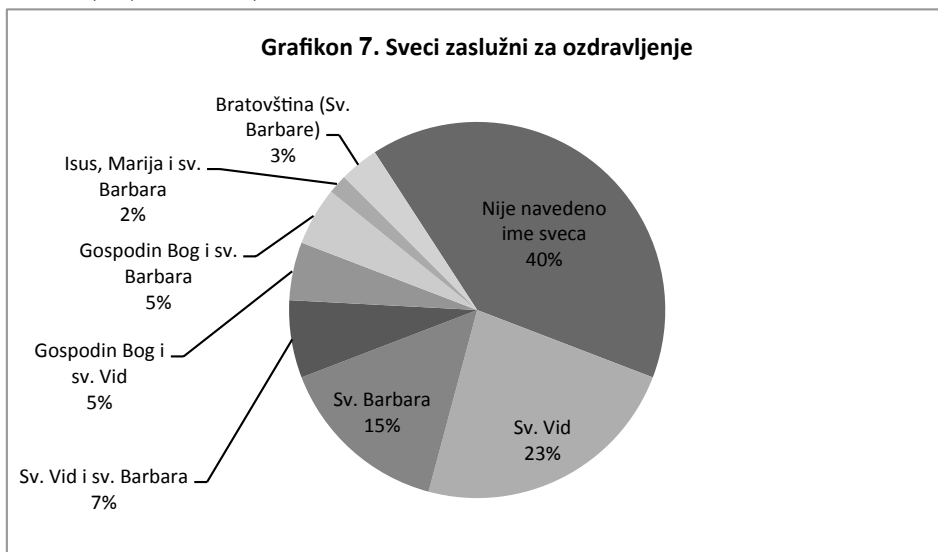
54 „[...] kako je to sama ovdje po duši (savjesti) svjedočila“. Isto, fol. 1v.

55 „[...] pred župnikom ovdašnjim posvjedočio i s velikom zahvalom svojom ovdje dar donio“. Isto, fol. 1v.

Kako je čak 63% ozdravljenja povezano s bolestima očiju, analiza detaljnije pokazuje koje su one točno bile (vidi Grafikon 6). Tako je sljepoća prisutna u 22 slučaja ili 59%, a na jedno oko u četiri slučaja ili 11%. Zatim slijedi bol u očima i neodređena vrsta sljepoće u šest slučajeva ili 16%, očno krvarenje u dva slučaja ili pet posto te po jedan slučaj slabovidnosti, uboda u oko te ispadanja očiju (tri posto).

U ukupnom broju popisa čudesnih ozdravljenja, u čak 24 slučaja ili 40% nije naveden svetac kojem se molilo za zagovor ozdravljenja (vidi Grafikon 7). Najčešća formulacija koja je korištena jest da se *simo* ili *ovdje*, u značenju crkve sv. Vida, određena osoba zagovorila. U preostalim 36 slučajima ozdravljenja, 14 ili 23% je pripisano samo sv. Vidu. Ostala ozdravljenja pripisana su sv. Barbari (11 slučajeva), sv. Vidu i sv. Barbari zajedno (četiri slučaja), Gospodinu Bogu i sv. Vidu (tri slučaja), Gospodinu Bogu i sv. Barbari (tri slučaja), a jedan slučaj ozdravljenja pripisan je Isusu, Blaženoj Djevici Mariji i sv. Barbari.

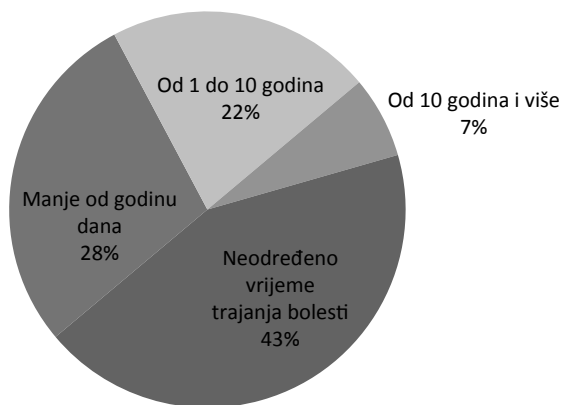

Jedno od pitanja koje se može postaviti jest koliko su dugo pojedinci bolovali u zabilježenim slučajevima čudesnih ozdravljenja? U većini slučajeva (28%) bolesti su trajale manje od godinu dana (vidi Grafikon 7). Tako se, npr. jedan dječak u okolici mjesta Letovanić, kraj Siska, kupao u rijeci i utopio. Nakon što su ga mrtvog pronašli, roditelji su ga zagovorili i dječak je nakon jednog sata oživio. Kako piše župnik, dječak je sam došao u Brdovec i donio dar zahvalnosti.⁵⁶ Posebno je zanimljiv opis opsjednutosti brdovečkog župljanina Petra Braje koja je trajala jednu godinu.⁵⁷ Te i druge bolesti koje su trajale od jedne do 10 godina zauzimaju u popisu ozdravljenih 22%. Treća kategorija su one bolesti koje su trajale 10 godina i više, a čine 7% u ukupnom broju čudesno ozdravljenih. Jure Lecko iz Sv. Križa Začretja bio je slijep punih 16 godina. Ipak, za najveći broj zabilježenih slučajeva nije navedeno koliko je dugo osoba bolovala prije samog ozdravljenja, a takvi slučajevi čine čak 43% u ukupnom broju.

⁵⁶ Isto, fol. 3v.

⁵⁷ Isto, fol. 5r.

Grafikon 8. Vrijeme trajanja bolesti prije ozdravljenja

Kako su čudesno ozdravljeni iskazivali svoju zahvalnost? Hodočašće u crkvu sv. Vida bio je najčešći primjer zahvale za primljeni dar ozdravljenja te o tome javno svjedočenje. U brdovečkom primjeru, vjernici su tijekom hodočašća donosili razne darove poput svijeća za koje postoje potvrde. No, u popisu čudesnih ozdravljenja nema podataka o tome jesu li ozdravljene osobe darivale novac, posjede, crkveni pribor ili druga vrijedna dobra. Možda zaista i nije bilo takvog dara, no potonji primjeri bili su sasvim uobičajeni za svoje vrijeme, a k tomu treba dodati kako određeni broj osoba jest donio dar, samo nije zabilježeno koji. Detaljnije, od ukupnog broja čudesno ozdravljenih osoba, njih 60, tek se u 26 slučajeva navodi kako je crkva primila dar. Ipak, među tih 26 slučajeva, u svega pet se zna koji je točno bio dar ili oblik zahvalnosti. Tako se zna da je Mihael Grusanić iz Jastrebarskog koji je progleđao, obećao doći za zahvalnost Gospodinu Bogu i sv. Vidu svake godine u Brdovec i pritom donijeti dar.⁵⁸ Jedan muškarac iz Ruda kojem je vraćen sluh, kupio je *dupleriz* (zavjetnu svijeću) te se obvezao svake godine dolaziti u Brdovec na blagdan sv. Barbare.⁵⁹ Hodočasnik koji je na moru bio spašen, na svom je povratku svratio u Brdovec i zahvalio se sv. Barbari na pomoći.⁶⁰ Jure Lecko iz Sv. Križa Začretja koji je 16 godina bolovao od sljepoće, u čast sv. Vida darovao je veliku zavjetnu svijeću.⁶¹ Na kraju, žena koja je molila za svoga supruga da prije smrti uspije primiti bolesničko pomazanje, u znak zahvalnosti na uslišanu molitvu, sv. Vidu i sv. Barbari donijela

58 Isto, fol. 2r.

59 Isto, fol. 3r.

60 Isto, fol. 3r.

61 Isto, fol. 4v.

je tri zavjetne svijeće.⁶² No, nije sva zahvalnost bila iskazana isključivo materijalno. Jedan primjer bilježi i ophod oko oltara (cirkumambulaciju) kojim se obilazi grob ili oltar s moćima sveca što se tumači kao prošnja ili oblik zahvalnosti. Tako je žena rodila dijete slijepo na jedno oko „(...) koje zagouoriuszi szimo k Sz. Vidu, y k Sz. Barbare doneszt, y oltare snim obkaditi na goleh koleneh, na putuie pregledalo.“⁶³ Ali, ako se govori isključivo o materijalnoj koristi, možemo samo nagađati jesu li brdovečki svećenici u potpunosti ili djelomično poštivali odredbe zagrebačke sinode iz 1669. kojom se točno određuje što od darivanih dobara pripada Crkvi, a što župniku. Možda su brdovečki svećenici našli ravnotežu između bilježenja darova Crkvi i širenja popularnosti kulta sv. Vida i sv. Barbare?⁶⁴

Popis čudesnih ozdravljenja daje i druge podatke koji se teško mogu svrstati u neku određenu kategoriju, ali ih po svojoj zanimljivosti valja svakako spomenuti. Mihael Bartolić iz Petrinjske krajine nije znao gdje bi se obratio za pomoć jer je slijep. „(...) onda nekoj szuszed niegou, koteri ie peruo chul za ouu Milosztianu Czyrkuu szuetoga Vida, rekel muie, da nekasze zagouori knoi, sto on (...) zuelikem uffaniem uuchiniusi, le k mesztu ie progledal (...).“⁶⁵ Jedan muškarac iz Krajine bolovao je 12 godina. Kada se zavjetovao, zaspao je i osjetio kako iz njega izlazi veliki crv. Tada je ozdravio.⁶⁶ U ovom slučaju možda se radilo o parazitu u probavnom traktu čovjeka ili čak egzorcizmu, no kako su opisi ozdravljenja šturi, o ovome se dalje može samo nagađati. Sljedeći primjer još više govori o važnosti zagovora sv. Vidu u Brdovcu. Naime, neki se mladić iz Cesargrada kraj Klanjca koji pet godina nije vidio, zagovarao po drugim crkvama svijeta, no nigdje nije bio uslišan. Tek kada se zagovorio sv. Vidu u Brdovcu, preko noći je progledao.⁶⁷ Matija Berković bio je slijep, ozdravio je i obećao izvršiti svoj zagovor. No, kako to nije učinio, bolest mu se vratila. „Zpoznaszi lenoszt szuoio u u izuerseniu zagouora szuoga, nazopet szeie szimo tak tverdn zagouoril, da zeuszema ouo letto hoche ouu Czyrkeu sz: Vida Na dan niegou godouni pohoditi, koi zagouor drugi put uuchiniuszi, nazopet ie zeuszema na ochi ozdrauel (...).“⁶⁸ Na kraju još vrijedi spomenuti Juru Markoza iz

62 Isto, fol. 6r.

63 „[...] koje zagovorivši ovdje kod sv. Vida i sv. Barbare su donijeli, oltar su na koljenima s njime obišli. Na putu je (dijete) progledalo”. Isto, fol. 3r.

64 Stjepan Razum, Biskupijska skupština (Sinoda) Zagrebačke biskupije iz 1669. godine. Prva biskupijska skupština biskupa Martina Borkovića, *Tkalčić, Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, broj 8., Zagreb 2004, str. 7-112.

65 „[...] onda neki susjed njegov, koji je prvo čuo za ovu Milostivnu crkvu sv. Vida, rekao mu je neka se k njoj zagovori što on [...] s velikom vjerom i učini. Na mjestu je progledao.” HDA, MKKB, fol. 1v.

66 Isto, fol. 4r.

67 Isto, fol. 2v.

68 „Shvativši svoju lijenost u neizvršenju zagovora, ponovno se ovdje tako sigurno zagovorio da ove godine hoće u ovu crkvu sv. Vida na njegov dan pohoditi. Kada je učinio zagovor po drugi puta, ponovno je na oči ozdravio.” Isto, fol. 2r.

Stubice koji je bio slijep. Nakon zagovora, vid mu se vratio samo na jedno oko, no ipak je bio zahvalan i darovao je crkvu sv. Vida u Brdovcu.⁶⁹

S druge strane, podaci o zabilježenim čudesnim ozdravljenjima daju i neke podatke o onodobnoj medicini. Tako su roditelji sedmogodišnju Anu Slovinec, sa zagrebačkoga Gornjeg grada, koja je bolovala od kozica, predali vračari na liječenje. Postupak nije bio uspješan jer se nakon dva mjeseca bolest vratila i proširila na oko. Tada su je roditelji ponovno odveli do vračare i *barbira* (brijača, kirurga), a kada ni to nije pomoglo, predali su je pravome doktoru i to o svom velikom trošku.⁷⁰ No, ni doktor nije uspio sve dok se roditelji nisu pomolili čudotvornomu kipu sv. Vida „(...) y taki le k mesztu ona kosza aliti muszol iz oka je proszla presz vszake boli y divoichicza zdrava posztala y zahvaliti szvojom maikom szimo je doszla # vu 14 letta sztara # koju vesz puk je vidil, ovak pred pukom valovalaie divoichicza y mati y osztali iz meszta iz toga gori rechenoga.“⁷¹ Svoje ozdravljenje djevojčica, majka i ostali iz njenog mjesta javno su posvjedočili u Brdovcu. Prema riječima sv. Terezije od Isusa Avilske (1515-1582), „[...] više se suza prolje u uslišanim, nego u neuslišanim molitvama.“⁷²

Hodočasnici koji su stizali u Brdovec pomoliti se ili zahvaliti na pomoći sv. Vidu i sv. Barbari, uglavnom su stizali iz hrvatskih krajeva (vidi Grafikon 9). Iz Zagreba i okolice pristiglo je najviše hodočasnika – njih 11 ili 18%. Zatim slijede oni iz područja uz rijeku Savu i iz Hrvatskog zagorja – devet ili 15%. Iz Brdovca i Karlovca te njihove najbliže okolice pristiglo je pet ili 8 posto hodočasnika, iz Samobora i njegove okolice pristiglo je nešto manje hodočasnika – tri ili 5 posto, dok su iz Petrinje stigla dva ili 3 posto, a Varaždina i Križevaca po jedan, odnosno 2 posto od ukupnog broja hodočasnika. U dva slučaja spominju se hodočasnici koji dolaze izvan Hrvatske, no točnu lokaciju nemoguće je odrediti. Tako je „nekoj mladencz duadeszety milj dalko odouud uu Wgerszke zemlie sztoiechy (...)“ stigao u Brdovec pomoliti se kako bi ponovno progledao.⁷³ Drugi primjer je ranije spomenuti hodočasnik koji je krenuo u Rim iz „(...) Vugerszkeh Horuatou (...)“ te na moru doživio veliko nevirijeme.⁷⁴ Ukupan broj onih hodočasnika kojima je nemoguće odrediti točno mjesto iz kojeg su stigli u Brdovec iznosi šest ili 10%, dok za njih 10 ili 17% lokacija iz koje su stigli uopće nije navedena.

69 Isto, fol. 2v.

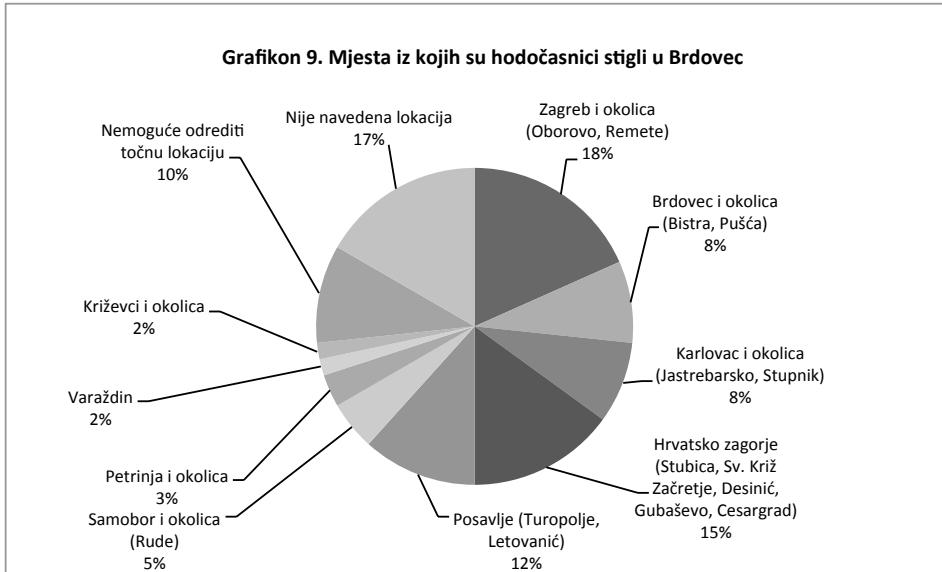
70 U troškovniku obitelji Sermage, koji je sastavila Ana Marija rođ. Drašković, udovica Petra Troila Sermagea, upisala je da je platila pet florena rajnskih berberu koji je „[...] vraćao jednog kmeta“. Stjepan Krivošić, *Slike iz prošlosti zaprešićkoga kraja od 1209. do 1903.*, Matica hrvatska Zaporešić, Zaporešić 1993, str. 58.

71 „[...] i tako je ona kozica odmah i bez bola nestala iz oka i djevojčica je ozdravila. Sa svojom majkom je ovdje došla # 14 godina stara # koju je sav narod vidio. Ovdje je pred narodom djevojčica svjedočila zajedno s majkom i ostalima iz njenog mjesta.” HDA, MKKB, fol. 4v.

72 Stanko Andrić, nav. dj., str. 242.

73 „Neki mladić dvadeset milja odavde iz Ugarske zemlje [...]“. HDA, MKKB, fol. 2r.

74 “Ugarske Hrvatske“. Isto, fol. 3r.

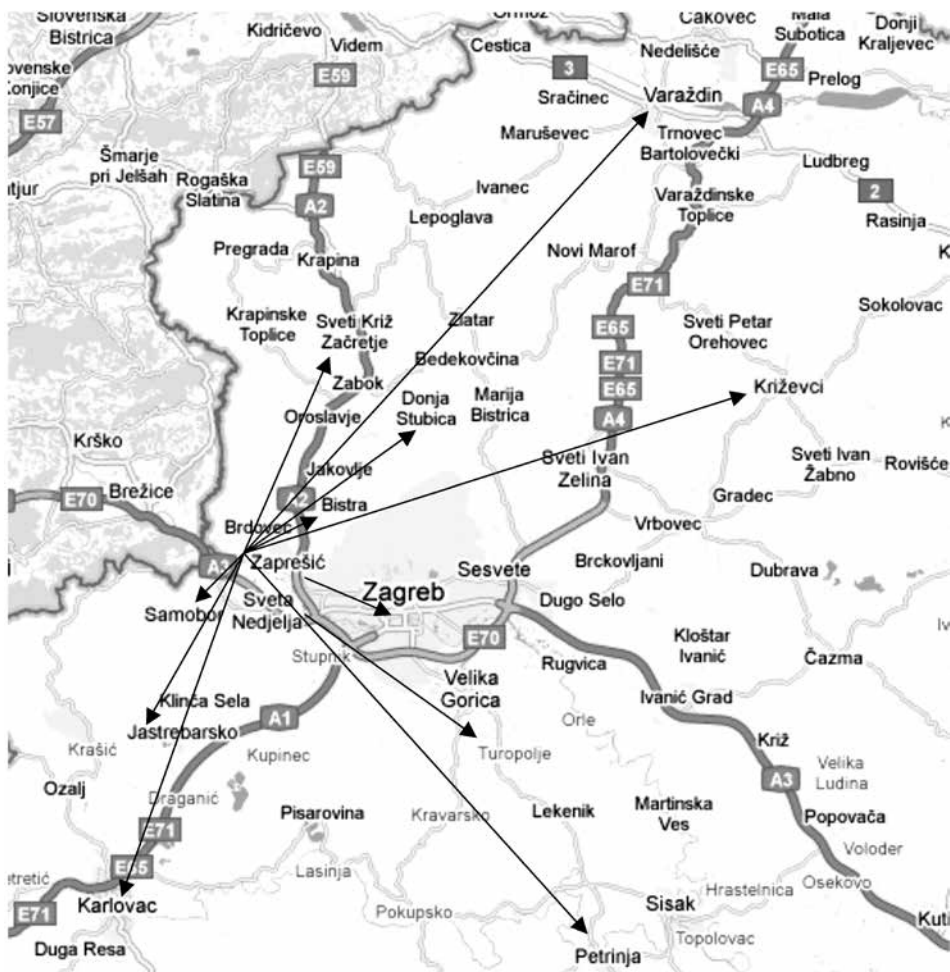

Na kraju treba spomenuti kako se nigdje u popisu čudesnih ozdravljenja ne spominju moći sv. Vida koje je Stjepan Čikuljin 1677. donio iz Rima,⁷⁵ ili moći sv. Križa za koje u župi postoji i potvrda o kupnji.⁷⁶ Udaljenost od svetišta i nedostatak svečevih zemnih ostataka vjerojatno su postali nevažni za ostvarenje čudsnog ozdravljenja. „Tu se čudo doista događa bez ikakva sudjelovanja relikvija, zato što svetac više nije poistovjećen sa svojim relikvijama. (...) čudesa spregnuta s relikvijama uključuju ne samo ona koja se događaju u samom svetištu, nego i *čudesa pri približavanju i čudesa na povratku*“, a takvih primjera u brdovečkom popisu ima nekoliko.⁷⁷

75 Zbirka knjiga i dokumenata župe sv. Vida u Brdovcu.

76 Prazni relikvijar i potvrda čuvaju se u župnom uredu u Brdovcu. Na podnožju relikvijara nalazi se sljedeći tekst: „Helena Patachich † Eier Fe[...]geie rosa † domina“. Zbirka knjiga i dokumenata župe sv. Vida u Brdovcu.

77 Stanko Andrić, nav. dj., str. 231.

Ilustracija 2. Zemljopisna karta s prikazom mjesta iz kojih su hodočašnici stizali u Brdovec

Zaključak

Čudesna ozdravljenja događaji su koji u ranom novom vijeku vjernicima bude nadu, sigurnost i jačaju vjeru u povoljan obrat. Bez obzira na težinu bolesti, bezizlaznu situaciju ili na koji drugi način iskazano trpljenje, sveti su ti koji pomoću zagovora mogu pomoći, a Bog u konačnici dati mir i ozdravljenje. Brdovečki zapisi o takvim događajima su vrlo rječiti i čitatelj u njima može pronaći primjere kako se molitva, zagovor i vjerovanje nagrađuju. Ali, treba upozoriti kako je pristranost autora zapisa moguća, premda ovakvu opreznost ne treba povezivati sa stavom o svetosti, Crkvi ili vjeri uopće. Svakako da su brdovečki svećenici željeli u najboljem svjetlu prikazati

sva čudesna ozdravljenja koja su se dogodila po zagovoru svetaca zaštitnika njihove župe. Možemo samo nagađati jesu li imali više materijalne ili duhovne interese? Možda oba podjednako – duhovno u smislu da je dobro kada čovjek doživi čudesno ozdravljenje te vijest o tome proširi u svojoj zajednici slaveći na taj način Boga, a materijalno vjerojatno zato što će potaknuti druge da dođu u Brdovec i okušaju vlastitu vjeru. Uostalom, župnici su sigurno bili svjesni da hodočasnička odredišta donose mnogo prednosti u što su se i sami mogli uvjeriti u obližnjim Remetama ili Mariji Bistrici. Činjenica je, kao što se vidi i u bilješkama o čudesnim ozdravljenjima, da su ozdravljeni vjerovali u božanski dodir. Svoju radost dijelili su i javno svjedočili, darivali Crkvu i vijesti o tome širili svima radeći pritom na trajnom promicanju kristijanizacije. Čudesna ozdravljenja predstavljala su time veliku važnost u religijsko-socijalnom ponašanju vjernika u brdovečkom kraju jer kako drugačije objasniti učinke svjedočenja ozdravljenih u crkvi pred vjernicima? Upravo takvo shvaćanje i ponašanje postalo je dio svjetovne pobožnosti i mentaliteta brdovečkog stanovništva, a samim time i dio civilizacijskog okruženja koje je zavrijedilo ovakvu historiografsku analizu.

Prilog 1. Prijepis ostvarenih čudesnih ozdravljenja

Vota iliti oszebvine Bosie milosche w mnogeh nevoliah, naimre pako w szlepote ijehzne boli, po zagovoreh k chirkve ove sz: Vida na Berdovczv, zadobljene, ij ovde nekoije, zmed mnogeh, po zapovedi dvhovneh glavarov, popisane od leta 1677⁷⁸

Anno 1677. na godovni dan sz: Vida, ovi zagovori, zmed oztaleh mnogeh pobosno ovdí ieszv valvvani.

1. Dora Duranich iz Sztubicze, devet let bilaie na obedve ochi szlepa, zagouor szimo uuchiniusi k Czyrkue sz: Vida M: na Berdouecz, na obedue ochi ozdrauela ie, zagouor obuersila, y dar doneszla.
2. Dora Horsichka od Jaszterberszkoga, na poliu seniuch, na obedue ochi na naglom uiienie bila ie pogubila, onak kak ti szlepa na zemlju opadsi, k ouoi Czyrkue zagouor uuchiniusi, taki ie progledala y ozdrauila kak ie to szama oude polek dusze szuoie uoluuala.
3. Matthiu Sestiniaka od Zagreba, unogo uremena iako szuga ochi bolele, szimo zagouor uuchiniusi ozdrauil ie y dar szam doneszal.
4. Nekoiu Agnes Leszkouachku, tak szu iako ochi bolele da szama szuoiega deteta kotero ie uu zibke ispala, ni mogla uideti, szimo sze zagouoriusi, ozdrauela ie na ochi y dar szimo doneszla.
5. Sena Petra Wdouicha iako betesnoga szimo ie bila zagouorila y pomoch mu zadobila.
6. Nekoy Matthias Krisanich na naglom ie bil ieden uedkor na iedno oko uiienie zeuszema pogubil, zagouor szimo taki onda uuchiniusi, drugi dan uu iutro, zdravo y chitouato oko zachutilie, y szimo dar poszla.
7. Jurai Koziak purgar Zagrebachki tri meszcza nister ni uidel, szimo sze zagouoriuszi, ozdrauil ie y dar poszla.
8. Helena Marakouich od Zagreba na naglom ie bila na iedno oko uiienie pogubila, szimo sze zagouoriuszi ozdrauela ie y dar doneszla.
9. Nekoí Mihalj Bartholich iz Petrinszke kraine, od letniega Juania do Bosicha, na obedue ochy zauszema nistar ni uidel, nego onak kak ti drugi szizromak szlepecz, znanczem szuoieiem y szuszedom tusechi sze, zpituual ie, kaibi mu zacheti, onda nekoí szuszed niegou, koteri ie peruo chul za ouu Milosztiunu Czyrkuu szuetoga Vida, rekel muie, da nekasze zagouori knoi, sto on (...) zuelikem uffaniem uuchiniusi, le k mesztu ie progledal, y zauszema na obedue ochy ozdrauel: kako ie to sam recheni Mihalj Bartholich po szuete szpouedi, polek duse szuoie zpozniania pred Plebanuszem oudesniem ualuual

---

78 HDA, MKKB, fol. 1r.

y z uelikom zahualom szuoiom dar szimo doneszel.⁷⁹

10. Mihalj Grusaniecz od Jasztreberszkoga tri tiedna ieuszema nistar ni uidel, szimosze zagouoriusi, progledal ie, y na obedue ochi ozdrauel. Na zahualnoszt Gozpodinu Bogu, y Szuetomu Vidu uszako leto ouu Czyrkuu pohaiia y dar donasza.

11. Mikulu Rugolju bilo ie iedno navse tak iako ua glauu uudrilo da szumusze obedue ochi uan bile zpuchile, szimo zagouor uuchiniuszi, ozdrauil ie y szimo dar doneszel.

Anno 1680. na dan sz: Vida Muchenika.

1. Matthias Berkouich uu Kriseuachke krajne blizu Czyrkuenoga sztoiechy uu uelike szuoie ochne boli, tak da zeuszema nistar vunogo vremena uideti ni mogel, pred duanajsztemi leti szimo zagouor uuchiniuszi taki iebil na ochy ozdrauel gdabi pako bil (prekriženo: duanaiszt lett) odluchil zagouor szuoy izuersiti y Czyrkeu ouu pohoditi, nazopet szuga tak iako ochi zabojele, da zeuszema nistar uideti ni mogel, onda zpoznauzi lenoszt szuoiu uu izuerseniu zagouora szuoga, nazopet szeie szimo tak tverdno zagouoril, da zeuszema ouo letto hoche ouu Czyrkeu sz: Vida Na dan niegou godouni pohoditi, koi zagouor drugi put uuchiniuszi, nazopet ie zeuszema na ochi ozdrauel, zagouor szuoy izuerszil, y dar doneszel na Vidouo, naiti muie rauno ono yszto ureme bila zapoued iti uu Krajnu.

2. Nekoi mladenecz duadeszety milj dalko odouud uu Wgerszke zemlie sztoiechy, uu szuoie uelike ochne boli, tak da zeuszema nister uideti ni mogel, k oue Czyrkue zagouor wchiniuszi, tak ie na ochi ozdrauel, y iz tak dalke zemlye szimo ie denesz doszel y dar doneszel.

3. Nekoy poglavit chlouek od Szamobora ueliku ochnu bol terpechy unogo uremena, szlepote sze boiechy, szimo ie zagouor uuchinil, y lekmesztu na ochi ie ozdrauel, y szam szimo dar doneszel, na zahualnoszt Gospodinu Bogu y sz: Vidu.⁸⁰

Anno 1681 na dan Sz: Vida Mvchenika.

1. Nekoy chlouek blizu Zagreba sztoiechi, imenom Mihalj Persich, pol leta nister ni mogel uideti, zagouor szimo uuchiniuszi zdarom koga niemogel, bude na potlam cez petnaiszt dan pregledal ie y zeuszema na ochi szuoie ozdrauel; y szam szimo denesz doneszel dar.

2. Jedno dete dua tiedna, poklam bisze bilo rodilo ni pregledalo, gdsazu ie pako roditeli niegoui szimo zagouorili, chez malo uremena po prosnie Sz:

---

79 Isto, 1v.

80 Isto, 2r.

Vida pregledalo ie: uu ko ime dar szimo ieszu doneszli.

3. Nekoia sena od Remeth unogo uremena nistar ni uidela, szimo sze zagovoriusi, y dar obechausi (koga ie szama denesz szimo doneszla) pregledala ie y na ochi ozdrauela.

4. Andras Koren purgar Zagrebechki, dua tiedna nister ni uidel, szimo zagouor wchiniusi, y dar obechausi (koga ie szam denesz szimo donesz) pregledal ie, y na ochi ozdrauel.

5. Jure Markoz iz Sztubicze na obodue ochi due lete nister ni uidel, gda bi pako bil szimo sze zagouoril, iz hisze szuoie ponochi van iziduchy, taki ie na iedno oko pregledal y dar denesz szimo poszlal.

Anno Domini 1682

Primo. Mladenecz nekoi iz Czeszarzkoga, koi pet letth ne uidel, zagouarial szeie po drugeh Czyrkquah szuete, nigder ne bil uuszliszan, nego zagouoriuszisz szimo k Szuetomu Vidu chez noch pregledalie, y szimoie sza szuoie darom doszel.

2. Diak nekoj koteri czela due lette nistar ne uidel, bilie za szuoie zdraue iduoi. Szimosze k Sz. Vidu zagouoriuszi zdraue ie dobil.

3. Nekoia sena iz Gubasseuoga, koieszusze bile vusznicze na zaporilek obrnule, buduchi onak szkoro letto dan zagouorila sze szimo k Sz: Barbare, odkuda zpouedauszi sze zdraue (do...)⁸¹

4. Chloueka nekoiega iz Poszauia suchiszu iako bantuuale na rukah y nogah, szimszeie k Sz. Barbare zagouoril, zdraue poztal, y z szuoie darom szim doszal.

5. Diak nekoj imauuchi dve lette tresiachy zimliczu, zagouorilszeie uu ouu Sz. Brattouchinu zapiszati, zapiszauseisze beh oszloboien.

6. Dua mladencza iz Czeszarzkoga, koiaszu bila na szmert uu uelikoi szuade, tak dakadesze goder szkupa stanu, ieden ali drugi mertau bude, pripetiloszeie daszusze morala uu iednom klanyczu zkupa zesztati, Zagledalie prauichen mladencz kriuoga, miszliliedamu bude poginuti od nepriatela, preporuchilszeie szimo k Sz. Barbare, y niegou nepriatel ie mimo niega koti szlep preshel; malo potlam chul ie glaz od puske, iz koie ie od toluailie niegou nepriatel uubit, koi mladencz prauichni ie szimo szuoie darom doszal, hualechi Goz: Boghu y Szuete Barbare.

7. Doszalie szimo ieden chlouek iz rud od mladosti szuoie gluh, koi uidechi unoge dare dohaiaiuiche na oltar y Prodekalniczu, kupilie duplericz, y dal na Prodekalniczu, zagouorivsziszze u szako letto dohaiaiti na poszuetilische Sz. Barbare, dobiele szuoieh uuh chuienie.

---

81 Isto, 2v.

8. Nekoie sene iz Puschichke fare muchileszusze unogo dneou z szuoium deczum, szimosze zagouoriuszi k Sz: Barbare srechen szu porod imele.

Anno Domini 1683.

1. Sena nekoia porodilaie dete na iedno oko szlepo, koie zagouoriuszi szimo k Sz. Vidu, y k Sz. Barbare doneszti, y oltare snim obkaditi na goleh koleneh, na putuie pregledalo.

2. Detetu nekoiega chloueka iz Poszauia ieszu bile kozicze ochi pokruauile, szimoie zagouoriuszi, lekmeztuie pregledalo.

3. Chlouek nekoj iz Letouanichke krajne imalie szina iedinoga, koi szeie okolo Jakopoua issal zdrau kupat, aliszeie chez malo chaszi utopil, koiega zgreszsiuszi isliszu iskat, mertuoga naiduchi na bregszu postauili, szimoga zagouorili, y chez iednu vuru siu ie poztal, y szimo szam dossal z darom.

4. Rimlyan nekoj iz Vugerszkeh Horuatou odpraiusiszsze ua Rim pohoditi szueta meszta, nauernulszeie szim k Bosie sluzbe na (...) szuetiste Sz: Barbare, zuelikem ueszeliem odhajiaiuch dossalie na morie⁸² koszeie z velikemi szlapi burkati pochelo, na toliko daszu zduoili da hotte uszi poginuti, pokleknulie on Rimlian, y pochel preporuchati Sz: Barbare, kadeie uidel unoge zagouore uuszliszene, y le kmestu szeie morie potiszalo, y szrechnoie tamo zaszel, y szimo dole nazad iduchi zahvaliti Sz: Barbare.

5. Chlouek nekoj iz Oboroua imaiachi unogo uremena noge szkluchene y ruku desznu, zagouoriusziszze szimo k Sz. Barbare, zdravie posztal y szam szimo dar szuoi doneszal.

6. Nekoia sena iz Krainzke Zemlie buduchi szlepa pet leth, zelelaie pohoditi ouu szvetu Brattouchinu, na putuie pregledala.

Anno domini 1684.

1. Iz Rud sena nekoia porodilaie mertuo dete, proszilaie Goz: Bogha dabimu dal ditek konche onomu, prie peruo troie mertueh imela, zmisliu szisze na Sz. Barbaru, zagovorilaie szimo dete, koie y biloie y szimo doneszeno.

2. Nekoiega mladencza, koi ie bil zanemel ieszu szimo k Sz. Barbare zagouorili, pregouorilie, y ouda szeie zpouedal, besse pako iz fare Breske.

3. Diuoiku nekoiu iz Turouoga Polia trapilie Duh nechisti czelo letto, tak daiu nigdar ne prepusztil, bolie rechi rechi; prepusztiliuie uendar od toga traplenia ieden fertaly vure, uu koiem uremenu szimszeie zagouorila, y od Bogha poszluhniena szimo dossla.

4. Nekoiemu iz oue fare poglavitomu chloueku betegom pohogienomu

---

82 Isto, 3r.

nesudnoga urachtua kasznila, zuana dahozneh; koiega zagouoriusziszze szimo Goz. Bog ie po prosnie Sz: Barbare neuolie oszlobodil.

5. Nekuliko pestor iz oue y Ztenyeuechke fare na szkadniem uremenu neszu mogli rechi pregouoriti, doklam ne redounik z szuetem sacramentom knim doszal, koi prichesztiustiszze pregouorili ieszu, y ualuuali da im Sz: Barbara ne dala prez pricheschami preminuti, y potlamszu pobosno preminuli. D.

Anno Domini 1685 et sequentibus usque ad annum 1690.

Iuan Benkouich iz Desinecz buduchi tak iako betesen, da tri dni y tri nochi nigdor ne mogel poznati alie siu ali mertau, zagouoriusziszze szimo k Sz: Barbare doszelle k szebe, y ozdrauel.⁸³

Anno Dni 1685

Iedan chlouek tri tiedne ne uidel szuncza ni meszeczca, zagouoriusziszze k Sz. Vidu ozdrauel ie na szuoie ochi.

Catharina Martinichka iz Ztubicze koiuszu ochi pol letta bolele, zagouorilaszeie k Sz: Vidu y Sz: Barbare taki ie lese pochutila.

Laurentius Franchich iz Jasztrebarszke czel tiedan ne dobro uidel, szimoszeie k Sz: Barbare y k Sz: Uidu zagouoril, takimui ie lese bilo.

Iue Jankouicz uu szuoiem uelikom betegu ure ne ni govoriti mogel, szimoszeie zagovoril, taki mu ie lese bilo.

Chlouek iz Poszauia 12. letteh ni uidel, tak damuie chiszta keru iz ochiu tekla, szimoszeie zagouoril, y taki ie peruo zdraue y uigienie dobil, tak daie taki chez tri dni szam chez urata pogodil.

Nekoi chlouek od Karloucza deuet letth ne uidel dneua, kak szeie szimo zagouoril, takimui Goz: Bog dal peruo uigienye.

Od Uarasdina iedan chlouek tri letta ne uidel, szimoszeie zagouoril y Boghmuie zdraue y uigienie dal.

Chlouek nekoi iz Turouoga Polya bilie tri letta uez od suchi szklyuchen, szimoszeie zagouoril, y Goz: Boghmuie zdraue dal.

Iz Kraine nekoi chlouek imalie 12. letth ueliki beteg, szimo szeie zagouoril, y takiie zaspal, y pochutilie da iz niega kakoti iedan cheru izeszel ie, y Boghgaie oszlobodil.

Nekoi dechak iz Petrinye bilie uu uode tri dni y tri nochi, kada szuga iz uode znely szimoszuga zagovorily, y takije Duh uu niega doszal y ozdrauelie y szada sive.⁸⁴

---

83 Isto, 3v.

84 Isto, 4r.

Letta Goszponovoga 1756to dan 15 juniussa

Jedna diuoichicza 7 lett sztara iz Zagreba goradnijega varosza (na margini: od oteza Mikule Szlouincza i maike Catharine imenom Anna) imalaje kosze od koteri iz vrachena bila iz dochiszta, poklam pako chesz dva miszecza doszla je jedna kakti kosza na szamo oko zreche, kotero oko roditelli daliszu vrachiti, po vnogeh persona i barbiri, zatim kaiti nigdo ni mogel pomochi, daliszu szamomu doktoru /: szvojimi velikimi troszki:/ vrachiti, koteri dugo vrimenta ovo oko vrachil je, ali umiszto zaprtuju, roditeli videchi dete szvoje vu velikoi szaloszti y szlipoti vekivecne, ne znajuchi kambisze vtekli plachuch jednym darom vtekliszusze ovde kovomu chudnovitomu kipu Sz. Vida, y taki le k mesztu ona kosza aliti muszol iz oka je proszla presz vszake boli y divoichicza zdrava posztala y zahvaliti szvojom maikom szimo je doszla # vu 14 letta sztara # koju vesz puk je vidil, ovak pred pukom valovalaie divoichicza y mati y osztali iz meszta iz toga gori rechenoga. Ovo sze ie pripetilo letta 1742. (na margini: iz Turovoga Polja)

Jedna takai divoichicza okolo 19 lett staroszti szvoje koja szama pred chiervkom valovala y priszeglaie da 10 chele lett ni vidila szunca niti miszecza, kak ju ie ovde szamo lyuczstvo vidilo daszuju ochi bolile :/ szimoszeie szama zagovorila y ovde k Sz. Vidu Mucheniku, koja taki natuliko je pregledala da szama presz vodjenya szimo je doszla i ovde zahvalila G. Bogu i Sz. Vidu. Valovala je letta 1756.

1757. Jure Lecko iz Zachertya iz fare Sz. Krisza na Vali tak ono vrime z drivom szeie bil pobil, koje drivo pripoede vudrilogaje, od kojega pobijenya chelle 16 let jednov niti szuncza niti niti miszecza niti dneva niti nochi viditi ni mogel nego kamoszuga drugi prepeliali koteri po vszuda ischuchi milosch zagovori szvojemi y nigdir ni mogel milosche dobiti, nego kadaje vre pochel zazavasti Sz. Vida Muchenika na Berdovczu govorechi milosztivni Bosze y Sz. Vid Muchenik szmilujmisze, onda tako pochelje na ochi szvoje zposznovati bolsze, y tak preporuchajuch pregledalie na obadvi ochi. Koi chlovek za zahvalnost Sz. Vidu doneszalie duplir veliki na 4 rede szebe y nadalje preporuchajuchi da ga G. Bog po proszni Sz. Vida od szlipoczce obchuva.⁸⁵

Miraculum secundario descriptum in anno 1757 quod contigit Anno Domini 1697 die 27. Januarii pripetiloseje chudo! Miraculum z Petrom Braje farnikom Berdovackim da gaje vrag celo letto tental vu kipu vnogeh person na tuliko da ni hotel nikomu povidati gori pako na pizani dan y letto, vu ztanovitoga goszpona perszoni, pokazalszeie vrag rechenomu Petru Braj vu nyegovoi

---

85 Isto, 4v.

hiszi presente Fabiano Baiszi et Thoma Filipchich ac tota familia eiusdem, govorechi nyemu jaszam tvoi Bog, hodi zmanom, jate hochu bogatoga vuchiniti, koje richi chuvsi lyudi vu hiszi zacheli szu ga /: Variis instrumentis nagovarjati :/ szto: Spiritum capere non possunt, natuliko dagaje vrag rechenoga gospodara, presentibus supra scriptis, iz hisze nyegove izvabil y izpelial y na breg gliboke struge zapelial, kadi prehitivszisze zazval je imena Jesus, Maria y Sz. Barbara. Poklam pak vrag y vu gluboku vodu iega porinul vuchinivszisze guszkom kade szromah chlovek zdvojechi za szvoje sivljenje opet zazganom ljubavjom y ufanyem tverdny m zazva Jesus, Maria y Szveta Barbara patronuszicza, moja pomocznica, y le k mesztu Milostivni Gdin Bog po prosznye Sz. Barbare y Maike szvoje ljublyene vuchinil je veliko chudo z nevailnym chlovekom dagaje B. D. Maria y Sz. Barbara vszaka szvoje strani prijemshi, na szto velmi jos korachajev izneszle iz gluboke vode y izpelyale zdravoga, kacaiuchi sze z vragom B. D. Maria, odhajai beschtia, moi je, a i meni szluszi, Sz. Barbara tulikoie, odhajai, moi je, a i dabi niszter vech dobra vuchinil, dalje chisztoga szercza na moje kapellicze zidanye ztertinku slika, y onak na obadve pregovaryanje y zagovor moralje vrag oditti, y kak ie chlovek videl da vu guszkinom kipu po vode presumil, y tko leti vu ztraszno velike zime, doklam je y druszina szuszedmi priszpela koiszuga domom odpeliali. Et zverhu chessu y szam, y szvidoki priszzegliszu. Concordat in suo originali post folium ii.⁸⁶

Anno Domini 1755to vu Zagrebu pri pechenie, jedno dete vu zibke leszeche kojemu sze v neszrichi vreteno prav vu zreche oko je opalo y otar prebole, koje vreteno od roditelyov, barberov y od szameh doktorov ie vadieno bilo, ali kak szu za vreteno potegnuli tak y oko z vretenom van izpaszti je hotilo, nikak onda niszu ga van mogli izneti, doklam roditely zagovorom szvoim szimo k Szvetomu Vidu Mucheniku (...), y rech oderszeli, szu sze szim utekli, tak po prosznie y miloschi Sz. Vida szamo vreteno van je opalo y oko zdravo osztalo. Koie dete vidilo ie vszeh lyudstvo z prodikalnicze od prodikatora pokaszano.

1756to Anna Sallaticki de Bistra 9 annis passa cum dolores oculorum et per unam integram hiemem nihil vidit nec scivit qua se misera vertisset huc ad S. Vittum confugit et ad primum die (...) confessit ad votum fecisset facta (...) quod ad (...) actionem visitavit hanc (...) ecclesiam et (...) hanc misam (...) s. Vitti.

1760 Pella Besich iz fare Szvete Marie Zagr. imalla ie dete mertvo 2. vure, tuszna matti kamsze hoche vtechi, doslo ie nie na pamet Sz. Vid na Berdovczu, kniemu sponiznom serczem je sze zagovorilla, y nut po proshie y pomochi Sz. Vida dete ie osivello, y zatem okerscheno ie; y potlam szama matti zagovor doneszla, y ova z priszegum billa ie gotova potverditi.

---

86 Isto, 5r.

1761. Anna Laurenchich iz fare Dolne Ztubicze tri tjedne ni vidella szuncza ni meszczca zvnayerni vrachtoi i probuvala ie vrachiti, ali vsze zauvszemy tusna y salosztna kam sze hoche obernuti, zmiszllila sze ie na velikoga patronusza Sz. Vida na Berdovczu, kam vszako letto imala ie pobosnu navadu czrikvu Sz. Vida zdruzemi pohoditi. Zatem kniemu sze ie vtekla, zagovorilla zjednom Sz. Massom, y nut po pomochi y prosnie, dobilla ie pervo vichenie od G. Boga, y szama zagovor doneszla, y ovo priszegum hotela ie potuerditi. Coram me B. Mulih parocho loci.⁸⁷

1762. Mara Lovrekovich iz fare Ztupnichke dva tjedna ni vidella ni szuncza ni meszczca, kak sze je berse zagovorilla Sz. Vidu na Berdovecz, tak po zagovoru y po pomochi y prosnie velikog pomochnika Sz. Vida od G. Boga pervo vichenie ie zadobilla, zatem szama zagovor szim ie doneszla, y ova valuvalla, y gotova ie billa z priszegum potverditi coram me B. Mulih parocho.

1763 Andrasza Vrataricha iz Remet ober Zagreba niegvo dete pol lettia ni vidello, ztareszi vnega vrastva ieszu ziszkvalli, alli pomochi niszu naszli, nego kak berse ztarszi zagovor ieszu vchinilli velikomu patronu Sz. Vidu na Berdovecz, nur ovde vrastvo, y pomoch ieszu naszli y po zagovoru od Gospodina Boga po prosnie sz. Vida dete ono pervo vichenie ie zadobillo, zatem ztareszi szami zagovor szim doneszli z velkum zahvalnosztium, y ova valuvalli, y takai z priszegum potverditi gotovi coram Parocho loci.

1779. Dan 28 ali 29 izkazal ie Gospodin Bog miloschu jednomu chloveku iz fare sz. Mikule izpod P(...)e gde ov iszti chlovek vu betegu postavljen dugo vremena, gda mu sze ie pripetilo presz sz. szpovedi vumreti, y gda bi bil vre dve vure y duse nester na besz(...) lesal, zato zena nyegovi poklenula ie na zemlyu y zagovor vuchinila Sz. Vidu, y Sz. Barbare da bi mu Gospodin Bog po prosny njihovi dal tu bi osiveti, da bi sze mogel izpovidati y zato chlovek vre mertav sztal je sze na vzei ochi y osivel y izpovednika pozval, izpovidivszii sze y prichestil, y zatem szrechno vumerl je, valovala je sena nyegova, koja szimo zagovorne tri duplere ie doneszla na zahvalnoszt Sz. Vidu y Sz. Barbari.⁸⁸

87 Isto, 5v.

88 Isto, 6r.

SUMMARY

About the pilgrimages and miraculous healings in the seventeenth and eighteenth centuries based on the analysis of records from the oldest book of Baptised from the Parish Church of St. Vitus in Brdovec

During the seventeenth and eighteenth centuries the Church of St. Vitus in Brdovec was an important local and regional pilgrimage destination, attended not only by the believers from the wider area of central Croatia, but also from more distant regions – Primorje, Slovenia, Bosnia and Herzegovina, and Hungary. These pilgrimages were recorded in a previously unknown historical source entitled in Croatian as: *Vota iliti oszebvine Bosie milosche w wnogeh nevoliah, naimre pako w szlepote ijezhne boli, po zagovoreh k chirkve ove sz. Vida na Berdovczu, zadobljene, ij ovde nekoije, zmed wnogeh, po zapovedi dvhovneh glavarov, popisane od leta 1677*. This source is particularly valuable for the research of piety, medical history, daily life, toponomastics, linguistics, and other aspects. In this article the author analyses, by applying contemporary historiographical methods, a list of 60 cases of pilgrimages, vows and miraculous healings carried out through the intercession of St. Vitus, St. Barbara, the Virgin Mary, and Jesus Christ recorded in the above mentioned *matricula* in the period from 1677 to 1779. The records concerning pilgrimages and miraculous healings were written by local parish priests and, in most cases, in the kajkavian dialect of the Croatian language. However, the data was also less frequently recorded in Latin. At the end of the article a critical transcription as well as facsimiles of the entire document are presented.

Key words: Brdovec, Early Modern Period, St. Vitus, pilgrimages, miraculous healings